

מגאון הירדן לגאונת הכיתה

רב סעדיה גאון. מילה זו אף העניקה לתקופה שמסוף המאה השביעית ועד אמצע המאה האחת-עשרה את שמה: תקופת הגאונים.

במרוצת הדורות נעשה שם התפקיד **גאון** כינוי לראש ישיבה בכלל, ואחר כך תואר לאדם גדול בתורה וחרף בלימודה. מכאן הצירוף "הרב הגאון" וגם כינויו של ר' אליהו בן שלמה זלמן – הגאון מוילנה.

החוליה האחרונה עד כה בגלגולי המשמעות של המילה **גאון** נוצרה בעברית החדשה: בהשפעת דמיון הצליל למילה הרומית genius, אשר נתגלגלה ללשונות אירופה השונות, התרחבה משמעות התואר **גאון** מ'אדם חכם בתורה' לאדם חכם ומחונן או בעל כישרון יוצא דופן בתחום מסוים. המילה **גאון** מצטרפת לקבוצה מעניינת של מילים מן המקורות שחל בהן שינוי משמעות בהשפעת דמיון צליל למילים לועזיות, דוגמת **מכונה** שבתנ"ך פירושה 'כֵּן, בסיס' ובימינו machine.

בתפקידו החדש התואר **גאון** מיוחס כמובן גם לנשים, ועולה השאלה אם יש לו צורת נקבה כמו שמות התואר הרגילים הנוטים תמיד לפי מין. כאמור **גאון** הוא

ביסודו שם עצם, ואין לו במקורות

צורת נקבה, ממש כשם שאין

צורת נקבה למילים **גובה**, **רצון**

ופאר. בהקשרים מסוימים

אפשר לראות בו שם עצם גם

במשמעותו החדשה, ולומר על

אישה 'היא גאון', כפי שאומרים

'הוא אישיות', 'היא נכס', 'היא

בן-אדם'. ואולם כיום אפשר

לראות במילה **גאון** שם תואר

לכל דבר ולהטותה כמו שמות

תואר הדומים לה בצורתם:

גאון-גאונה, כמו **נבון-נבונה**,

גדול-גדולה. פה ושם נשמעת גם

הצורה **גאונית**, אך צורה זו רגילה

יותר כצורת הנקבה של **גאונות**:

ילדתי הגאונה הגתה במוחה

מחשבה גאונית.

גאון – כפי שיאמרו הורים רבים על בנם או על בתם – הוא תואר לאדם מחונן ומוכשר במיוחד. ואולם בתנ"ך **גאון** הוא שם עצם שמשמעותו עלייה והתרוממות. איך הפך שם העצם המקראי לכינוי לאיינשטיין ודומיו?

המילה המקראית **גאון** קרובה למילה **גאות** ולפועל **גָּאָה**, וכמותם היא משמשת בין השאר לציון עליית גלי הים: **וַיָּסֹךְ בְּדִלְתֵימָם יָם... וְאָמַר עַד פֹּה תָבוֹא וְלֹא תִסֵּף, וּפֹא יִשִּׁית בְּגֵאוֹן גְּלִיךָ** (איוב לח, ח-יא).

סבך הצמחייה שעל גדות נהר הירדן נקרא **גאון הירדן** – אולי על שם גאות המים באזור ואולי על שם גובהם הרב של הצמחים שבו. בימי קדם היו בגאון הירדן חיות טרף: **"כְּאַרְיֵה יַעֲלֶה מִגְּאוֹן הַיַּרְדֵּן"** (ירמיהו מט, יט), ולפיכך הוא היה סמל למקום סכנה בניגוד לארץ שלום: **"כִּי אֶת רַגְלִים רַצְתָּה וַיִּלְאוּךָ, וְאֵיךְ תִּתְחַרְךָ אֶת הַסּוּסִים? וּבְאַרְץ שְׁלוֹם אֶתָּה בּוֹטַח, וְאֵיךְ תַּעֲשֶׂה בְּגֵאוֹן הַיַּרְדֵּן?"** (שם יב, ה).

בכמה מקומות בתנ"ך **גאון** פירושו גאווה: **"לִפְנֵי שֹׁכֵר גְּאוֹן, וְלִפְנֵי כְּשָׁלוֹן גְּבַה רוּחַ"** (משלי טז, יח). משמעות זו של המילה נשתמרה עד היום בביטוי **בגאון** שפירושו 'בגאווה', כגון **צָעַד בגאון**, 'שר בגאון' (גם 'שר בקול רם').

בהקשרים אחרים בתנ"ך המילה **גאון** פירושה רוממות, גדלות ותפארת: **"בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה צֶמַח ה' לְצִבְיָה וּלְכַבֹּד, וּפְרִי הָאָרֶץ לְגֵאוֹן וּלְתַפְאֲרַת"** (ישעיהו ד, ב), וכן: **"יִבְחַר לָנוּ אֶת נַחֲלָתָנוּ, אֶת גְּאוֹן יַעֲקֹב אֲשֶׁר אָהַב סֵלָה"** (תהלים מז, ה).

לצירוף מקראי זה **גאון יעקב** –

שפירושו 'תפארת ישראל' –

תפקיד מכריע בגלגולי המשמעות

שחלו במילה גאון: ראשי ישיבות

סורא ופומבדיתא בבבל, שהיו

הסמכות ההלכתית העליונה של

תפוצות ישראל במחצית השנייה

של האלף הראשון לספה"נ, נקראו

בתואר **ראש ישיבת גאון יעקב**.

לעתים קרובות שימשה באותה

משמעות המילה **גאון** לבדה, כגון